

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та менеджменту
Кафедра економіки, підприємництва та туризму

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

Смиковська Аліна Валентинівна

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК 338.48:614(477.83)

(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

«ОРГАНІЗАЦІЯ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В ЛЬВІВСЬКІЙ
ОБЛАСТІ»

(тема роботи)

за спеціальністю 242 «Туризм» галузь знань 24 «Сфера обслуговування»

(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавра

кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Смиковська А.В.

(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи

Опалов Олександр Анатолійович
(прізвище, ім'я, по батькові)

канд. екон. наук, доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

Висновок кафедри _____

за результатами попереднього захисту: _____

Протокол засідання кафедри _____

№ __ від « __ » _____ 2023 р.

Завідувач кафедри _____

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

(прізвище ,ім'я, по батькові)

« __ » _____ 2023 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти Смиківська Аліна Валентинівна захистила

(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

(прізвище ,ім'я, по батькові)

АНОТАЦІЯ

Смиковська А.В. Організація лікувально-оздоровчого туризму в Львівській області. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра за спеціальністю 242 Туризм. – Поліський національний університет, Житомир, 2023.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню організації лікувально-оздоровчого туризму в Львівській області. Метою дослідження є аналіз і оцінка потенціалу курортних ресурсів Львівської області та розробка рекомендацій щодо покращення організації та розвитку лікувально-оздоровчого туризму в цьому регіоні.

У роботі проведено детальний аналіз природних лікувальних факторів Львівської області, зокрема мінеральних вод, грязей, кліматичних умов та інших ресурсів, які можуть бути використані для лікування та оздоровлення. Виявлено та класифіковано основні типи курортів, що присутні в області, зокрема бальнеогрязеві, бальнеокліматичні, бальнеологічні, грязьові та кліматичні курорти.

Досліджено існуючу інфраструктуру лікувально-оздоровчого туризму в Львівській області, зокрема санаторії, заклади медичного обслуговування, спортивні та рекреаційні комплекси. Проаналізовано поточний стан туристичного ринку та визначено проблеми, з якими стикаються організатори туристичних послуг у сфері лікувально-оздоровчого туризму.

Ключові слова: курорт, лікувально-оздоровчий туризм, рекреаційний комплекс.

ABSTRACT

Smykovska A.V. Organization of health tourism in Lviv oblast. – Qualification work on manuscript rights.

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in the specialty 242 Tourism. – Polissia National University, Zhytomyr, 2023.

The qualification work is dedicated to the study of the organization of health tourism in Lviv oblast. The purpose of the study is to analyze and assess the potential of resort resources in Lviv oblast and develop recommendations for improving the organization and development of health tourism in this region.

The paper provides a detailed analysis of the natural healing factors of Lviv oblast, in particular mineral waters, mud, climatic conditions and other resources that can be used for treatment and recovery. The main types of resorts present in the region have been identified and classified, including balneo-mud, balneoclimatic, balneological, mud and climatic resorts.

The existing infrastructure of health tourism in Lviv oblast was studied, in particular sanatoriums, medical care facilities, sports and recreational complexes. The current state of the tourist market is analyzed and the problems faced by the organizers of tourist services in the field of medical tourism are identified.

Keywords: resort, health tourism, recreation complex.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ.....	6
1.1. Сутність і роль лікувально-оздоровчого туризму.....	6
1.2. Класифікація та особливості функціонування лікувально-оздоровчих закладів	10
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ У ЛЬВІВСЬКИЙ ОБЛАСТІ	16
2.1. Оцінка природно-ресурсного потенціалу лікувально-оздоровчого туризму Львівщини.....	16
2.2. Аналіз інфраструктури лікувально-оздоровчого туризму в області.....	19
2.3. Оцінка організації надання лікувально-оздоровчих послуг закладами області.....	23
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІКУВАЛЬНО- ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ ЛЬВІВЩИНИ.....	28
3.1. Напрями підвищення ефективності функціонування лікувально- оздоровчих закладів в Україні.....	28
3.2. Перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Львівській області.....	34
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42
ДОДАТКИ.....	

ВСТУП

Актуальність теми. Останнім часом відзначається збільшений інтерес туристів до оздоровчого туризму внаслідок швидкого темпу життя, стресів, інформаційного навантаження та несприятливої екологічної ситуації. Наше дослідження спрямоване на вивчення стану та розвитку оздоровчого туризму в Львівській області, яка вважається перспективним регіоном для цього виду туризму в Україні.

Оздоровчий туризм включає як індивідуальний, так і груповий відпочинок, який передбачає здійснення лікувальних та відновлювальних процедур. Проте, він також має ширший зміст і охоплює відпочинок, рекреацію, лікування та оздоровлення.

Оздоровчий туризм є популярним напрямком туристичної діяльності майже у всіх регіонах світу. Україна також має сприятливі умови для його розвитку завдяки кліматичним особливостям та географічному розташуванню. Львівська область вважається одним із найбільш привабливих регіонів для оздоровчого відпочинку українців.

На основі цього дослідження можна визначити потенціал Львівської області для подальшого розвитку оздоровчого туризму та використовувати ці дані для привертання більшої кількості туристів, стимулювання економічного зростання та поліпшення якості життя місцевого населення.

Перегляд наукових джерел свідчить про значний обсяг досліджень, присвячених проблемам розвитку та функціонування лікувально-оздоровчого туризму. Багато авторів внесли свій внесок у цю область, серед яких можна згадати О.О. Бейдика, Л.С. Гриніва, В.Г. Гуляєва, М.І. Долішнього, Г.А. Карпову, О.О. Любіцеву, Т.І. Ткаченка та інших. У своїх дослідженнях вони аналізують різні аспекти функціонування туристичної галузі та лікувально-оздоровчого туризму як невід'ємної складової цієї галузі.

Метою цього дослідження є проведення теоретичного аналізу лікувально-оздоровчого туризму та визначення можливостей і перспектив його розвитку у Львівській області та в Україні.

Завданнями дослідження є:

- визначення поняття, змісту лікувально-оздоровчої діяльності та її місця у системі туризму.
- класифікація лікувально-оздоровчих закладів у туристичній сфері.
- вивчення передумов та тенденцій розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні та світі.
- огляд лікувально-оздоровчого туризму в Україні.
- оцінювання конкурентоспроможності лікувально-оздоровчого туризму Львівської області.
- розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення лікувально-оздоровчого туризму Львівщини.

Об'єктом дослідження є стан лікувально-оздоровчого туризму та розвиток лікувально-оздоровчого туризму Львівської області.

Предметом дослідження є лікувально-оздоровчий туризм в системі туристичного ринку. Для досягнення мети дослідження було використано широкий спектр методів і прийомів наукового пізнання. Зокрема, застосовувалась методологія системного підходу, хронологічного підходу, методів аналізу, синтезу та порівняння, статистичні та графічні методи, методи узагальнення та прогнозування.

Перелік публікацій автора за темою дослідження. Основні положення наукового дослідження викладені у наступних публікаціях (тези доповідей):

– Інформаційні технології в туризмі. Туризм: міжнародний досвід та національні пріоритети: матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтерн.-конф., 26 травня 2021 р. Житомир: ПНУ, 2021. С. 59-62.

– Роль інноваційних підходів в розвитку туристичних підприємств – Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення. 2023. Вип. 78.

Структура і обсяг роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків; містить 41 сторінку тексту, 6 рисунків, 6 таблиць, 2 додатки. Список джерел включає 50 найменувань літератури, 2 електронні публікації.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ

1.1. Сутність і роль лікувально-оздоровчого туризму

Сутність лікувально-оздоровчого туризму полягає у поєднанні туристичної подорожі з процедурами, спрямованими на відновлення та покращення здоров'я людей. Цей вид туризму має цілісний підхід до забезпечення фізичного, психологічного та емоційного благополуччя туристів. Основною метою лікувально-оздоровчого туризму є підтримка і відновлення здоров'я, зменшення стресу, покращення якості життя та сприяння загальному самопочуттю людей.

Лікувально-оздоровчий туризм орієнтований на різні групи людей, включаючи тих, хто шукає профілактику та відновлення здоров'я, людей з хронічними захворюваннями, а також тих, хто просто прагне активного відпочинку і відновлення сил. Цей вид туризму може включати різноманітні лікувальні процедури, спа-процедури, фізіотерапію, масаж, фітнес, йогу, медитацію та інші методи та послуги, спрямовані на зміцнення здоров'я.

Головні принципи лікувально-оздоровчого туризму включають індивідуальний підхід до потреб і бажань кожного туриста, використання науково обґрунтованих методів і технологій лікування та оздоровлення, створення сприятливого середовища для відновлення та релаксації, врахування принципів безпеки і етики.

Лікувально-оздоровчий туризм є важливим сегментом галузі туризму, який сприяє зміцненню здоров'я людей, поліпшенню якості життя та загального самопочуття.

Лікувально-оздоровчий туризм базується на ідеї, що зміна обстановки, позитивні впливи природних факторів, спеціалізовані медичні процедури та програми відпочинку сприяють відновленню здоров'я та покращенню самопочуття людей. Він поєднує у собі функції туризму та медицини, створюючи унікальний підхід до оздоровлення та відпочинку.



Рис. 1.1. Класифікація видів туризму

Сутність лікувально-оздоровчого туризму полягає в наданні комплексного підходу до здоров'я, де кожен аспект туристичного досвіду має свою значущість. Він включає такі елементи:

1. Медична компонента: це лікування та профілактика різних захворювань за допомогою лікувальних процедур, використання природних джерел (мінеральні води, грязі, кліматичні чинники) та спеціалізованих закладів (лікувальні курорти, санаторії, спа-центри).

2. Туристична компонента: це подорожі, відвідування туристичних об'єктів, знайомство з культурою, традиціями та природними краєвидами регіону, в якому знаходиться лікувальний заклад.

3. Рекреаційна компонента: це розваги, відпочинок, фізична активність, спорт, спа-процедури, масаж, йога та інші форми релаксації, які сприяють

покращенню самопочуття та загальному здоров'ю.

Головний принцип лікувально-оздоровчого туризму – це індивідуальний підхід до потреб кожного туриста. Кожна людина має унікальні характеристики та потреби у лікуванні та оздоровленні.

Лікувально-оздоровчий туризм базується на принципах науково обґрунтованого лікування та оздоровлення. Медичні процедури, які застосовуються в рамках лікувально-оздоровчого туризму, мають бути засновані на доказових методах та забезпечувати максимальну користь для здоров'я туриста.

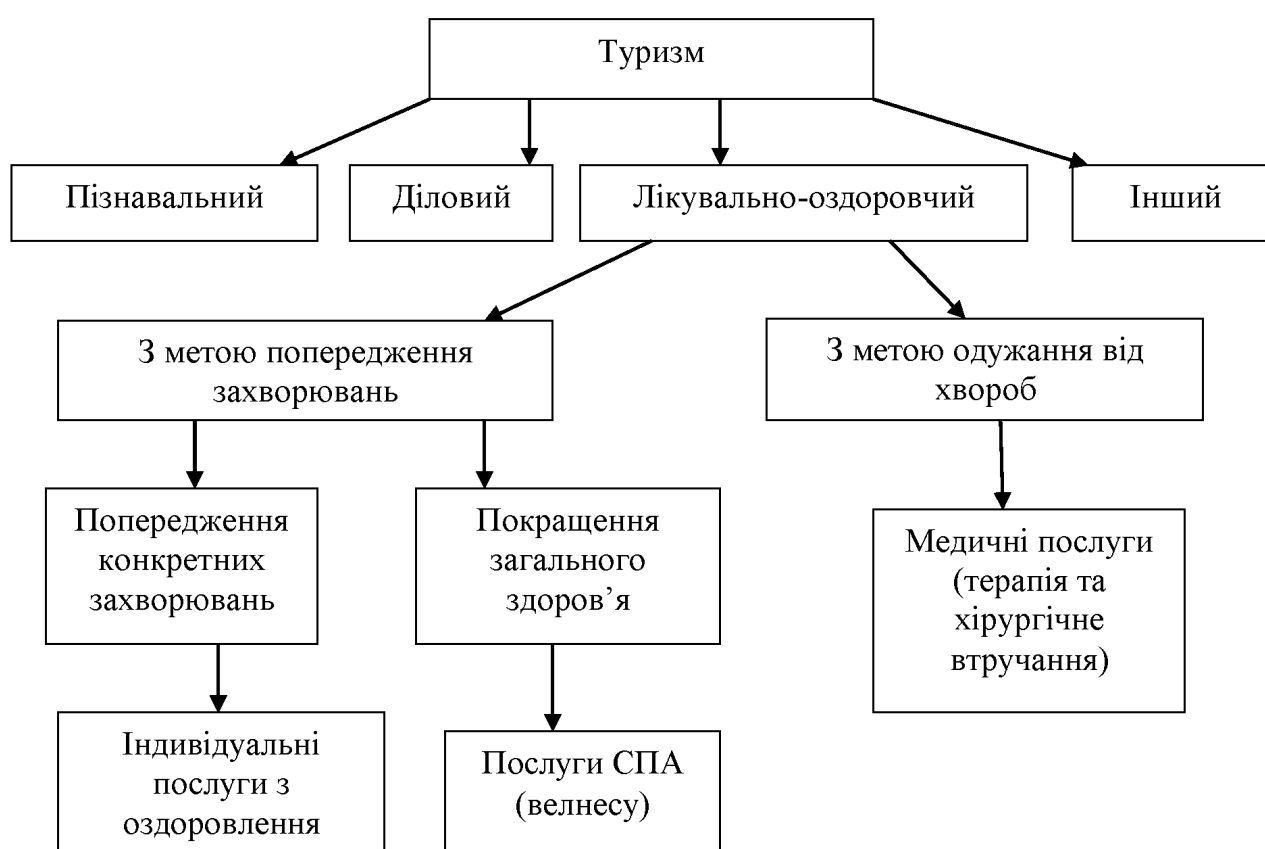


Рис. 1.2. Місце та напрями лікувально-оздоровчого туризму

Одним з принципів лікувально-оздоровчого туризму є створення сприятливого середовища для відновлення та релаксації. Лікувальні заклади та курортні комплекси забезпечують комфортні умови проживання, атмосферу спокою та гармонії, що сприяє поліпшенню фізичного і психологічного стану туристів.

Інший важливий принцип – це забезпечення безпеки та етики. У лікувально-оздоровчому туризмі необхідно дотримуватись високих стандартів

медичної етики, забезпечувати безпеку процедур та послуг, а також дотримуватись правил гігієни та санітарних норм.

Для реалізації досліджень у галузі лікувально-оздоровчого туризму використовуються різноманітні методи. Серед них – методологія системного підходу, що дозволяє розкрити характеристики лікувально-оздоровчої діяльності як складової туристичної системи. Також застосовуються методи аналізу, синтезу, порівняння, статистичного аналізу, узагальнення та прогнозування, що дозволяють оцінити розмір ринку лікувально-оздоровчого туризму, оглянути його конкурентність та розробити практичні рекомендації.

Протягом останніх десятиліть лікувально-оздоровчий туризм зазнає значні зміни. Традиційні курорти перетворюються на багатофункціональні оздоровчі центри, спрямовані на різноманітну аудиторію. На планеті збільшується кількість людей, яким необхідні відновлювальні антистресові програми і які прагнуть підтримувати гарну фізичну форму. Це переважно середнього віку люди, які цікавляться активним фізичним відпочинком. На курорті для цієї групи відпочиваючих доступний широкий спектр рекреаційних програм та послуг, таких як оздоровча ходьба, різноманітні спортивно-рекреаційні вправи, ігри та інші.

Рекреаційні форми туризму характеризуються тривалою поїздкою, обмеженою кількістю відвідуваних місць призначення та тривалим перебуванням в одному місці, наприклад, на курорті на узбережжі моря. Зараз також набувають популярності такі види туризму, як авто-, мото-, велотуризм, а також кінний, лижний туризм та інші сучасні форми активного відпочинку. Це включає поїздки і екскурсії по річках і морях на човнах, байдарках, яхтах, плотах, віндсерфінг, дайвінг (підводне плавання). Однак найбільшою популярністю користується пішохідний туризм, коли переміщення в основному здійснюється пішки.

Лікувально-оздоровчий туризм вважається одним з найбільш перспективних видів туризму в Україні. Цей вид туризму розвивається завдяки значним природним ресурсам, таким як морське узбережжя, гарячі, теплі і

холодні мінеральні джерела, лікувальні лиманні родовища, ліси та інші, якими багата наша країна. Демографічні тенденції визначають зростання інтересу до лікувально-оздоровчого туризму в Європі.

Проте важливо відрізнити лікування та оздоровлення у санаторно-курортних і лікарняно-поліклінічних умовах, оскільки окремі компоненти, наприклад, використання бутильованої води в лікувально-профілактичних цілях, не можуть замінити комплексної лікувально-оздоровчої дії на людину в курортній місцевості. Лікувально-оздоровчі властивості притаманні всьому комплексу природних факторів курортно-рекреаційної місцевості у їх взаємозв'язку і взаємодоповненні, який включає бальнеологічні та ландшафтно-кліматичні ресурси.

1.2. Класифікація та особливості функціонування лікувально-оздоровчих закладів

Організація лікувального туризму та створення лікувально-профілактичних установ на основі нових перспективних методів лікування та оздоровлення можуть бути однією з форм використання лікувально-оздоровчого потенціалу. У цьому контексті, важливо мати на увазі лікувальну або оздоровчу технологію, що сприяє поліпшенню якості життя шляхом задоволення потреб у відпочинку та лікуванні під час подорожей.

Сучасна курортологія перш за все спрямована на фізичну реабілітацію шляхом застосування кінезотерапії, тобто "лікування рухом". Останніми роками на курортах України оживають традиційні теренкури, чудові паркові зони, гірські маршрути, стежки для лікувального туризму та інші види активного відпочинку, що відповідають світовій практиці оздоровчих послуг.

Сучасний лікувально-оздоровчий туристичний ринок включає різноманітні суб'єкти, такі як заклади розміщення, що надають лікувальні послуги (санаторії, курортні клініки, спа-готелі), туристичні фірми (посередники, які продають ці послуги) та самі туристи (відпочивальники).

Курорти виконують різні функції, залежно від своїх цілей: санаторно-лікувальне лікування, медична реабілітація хворих, оздоровчий відпочинок і профілактика захворювань, культурно-лікувальна і рекреаційна діяльність. У санаторно-курортних закладах лікувально-оздоровчий сервіс є спеціалізованим процесом, спрямованим на організацію відпочинку та поліпшення здорового способу життя споживача (відпочивальника) шляхом надання конкретних послуг. У зв'язку з особливостями надання сервісу сформувалися різні форми лікувально-оздоровчих послуг, такі як лікувально-оздоровчі процедури, оздоровча зарядка, лікувальна фізкультура під керівництвом інструктора або самостійно, туристичні заходи (прогулянки, ближній туризм, мандрівки тощо), сонячні, водні і повітряні ванни, рухливі ігри та ігри на свіжому повітрі [6; 10; 13].

Розробка лікувально-оздоровчого продукту є складним і багатоступеневим процесом, який включає наступні етапи:

1. Маркетингові дослідження, що включають аналіз сегментів ринку і конкурентів, вивчення споживчого попиту та оцінку реальних витрат на розробку, рекламу і просування послуг.

2. Визначення місця розташування курорту, що передбачає вивчення кон'юнктури ринку туристичних послуг і оцінку його потенціалу.

3. Проведення досліджень потенційного попиту на лікувально-оздоровчі продукти та розробка відповідних програм, включаючи пошук партнерів-постачальників товарів і послуг, перевірку доступності послуг та достовірність інформації, а також укладання договорів (контрактів) з постачальниками та реалізаторами. Також забезпечення інформаційно-методичної підтримки.

4. Організація та проведення лікувально-оздоровчих турів для споживачів, включаючи оформлення документів для подорожі, безпосереднє обслуговування туристів та контроль якості надання послуг.

5. Додаткові види робіт, пов'язані з розробкою лікувально-оздоровчого продукту, які можуть включати інші аспекти, необхідні для

успішної реалізації програми.

В Україні існує офіційна статистична класифікація санаторно-курортних і оздоровчих закладів, яка включає різні типи закладів, такі як санаторії, пансіонати з лікуванням, санаторії-профілакторії, будинки і пансіонати відпочинку, бази та інші заклади відпочинку, а також заклади, що пропонують короткотермінове перебування [19].

Українським законодавством визначається тільки поняття "санаторно-курортні та оздоровчі заклади", тоді як термін "спа-велнес туризм" використовується для позначення додаткових готельних послуг або послуг побутового обслуговування населення, наприклад, спа-центрів (табл. 1.1) [14].

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика спа-закладів

Класифікація спа-закладів за Міжнародною СПА Асоціацією (ISPA)	Аналогічні заклади в Україні
Клубні спа (без послуг проживання)	Спа-центри клубного типу – заклади, що надають побутові послуги для населення
Спа-круїзи	Морські, річкові круїзи з елементами спа
Денні спа (без послуг проживання)	Салони краси, спа-центри, сауни, лазні та інші подібні заклади – що надають побутові послуги для населення Курортні поліклініки, бальнеологічні та грязелікарні тощо (без послуг проживання)
Спа-дестинації Спа-готелі	Санаторії та пансіонати з лікуванням Готелі зі спа-зоною Будинки, пансіонати, бази та інші заклади відпочинку зі спа-зоною
Спа медичні заклади	Стаціонарні лікувальні заклади
Спа мінеральні джерела	Санаторії та пансіонати з лікуванням, що базуються на мінеральних джерелах
Спа-курорти	Санаторії та пансіонати з лікуванням

Курорт – це територія, яка має природні лікувальні фактори та необхідні умови для їх використання з метою лікування і профілактики [20].

Курорт – це місцевість, що володіє цінними природними властивостями, які підходять для лікування мінеральними водами, лікувальними грязями або специфічними кліматичними умовами, такими як морські узбережжя, озера, гірські ландшафти, ліси, степи та інше (рис. 1.3).

Курорти мають свою спеціалізацію, яка визначається природно-лікувальними факторами, що використовуються для профілактики, терапії та медичної реабілітації хворих на курортах. Основні курортні чинники включають:

- Ландшафтно-кліматичні умови.
- Лікувальні грязі.
- Мінеральні води.



Рис. 1.3. Класифікація типів курортів

Курорти повинні відповідати наступним вимогам:

1. Наявність природних лікувальних факторів, що забезпечують нормальне функціонування курорту.
2. Наявність необхідних технічних пристроїв і споруд для раціонального використання лікувальних факторів курорту, таких як басейни, грязелікарні, пляжі і т.д.
3. Спеціально призначені будівлі для лікування і проживання, такі як санаторії, вілли відпочинку.
4. Наявність лікувально-профілактичних закладів, які забезпечують медичне обслуговування хворих та відпочиваючих.
5. Наявність оздоровчих закладів, спортивних споруд і майданчиків.
6. Наявність громадських закладів, закладів харчування, торгових і побутових послуг, культурно-просвітницьких закладів.
7. Зручні під'їзди і засоби комунікації.
8. Упорядкована територія з інженерними спорудами, які забезпечують електро- та водопостачання, каналізацію.

Всі курорти можна класифікувати на 6 типів:

1. Бальнеогрязевий курорт – цей тип курорту характеризується переважанням мінеральних вод і лікувальних грязей як основних лікувальних факторів.
2. Бальнеокліматичний курорт – на цьому типі курорту основними лікувальними факторами є клімат і мінеральні води.
3. Бальнеологічний курорт – на таких курортах головними лікувальними факторами є мінеральні води, які використовуються як внутрішнє і зовнішнє лікування.
4. Грязьовий курорт – на таких курортах основними лікувальними факторами є лікувальні грязі.
5. Кліматичний курорт:
 - Приморський кліматичний курорт.
 - Гірський кліматичний курорт [19].

В кожному з цих типів курортів спеціалізація визначається основними лікувальними факторами, які забезпечують ефективну медичну допомогу та відновлення здоров'я гостей.

Санаторії в Україні здатні успішно лікувати хворих з різноманітними захворюваннями, що піддаються санаторно-курортному лікуванню. У країні поширені майже всі типи бальнеологічних мінеральних вод. Наприклад, на Закарпатті можна знайти вуглекислі води, у Вінницькій і Черкаській областях – радонові води, в Львівській області, Закарпатті та Криму – сульфідні води, в Донбасі – залізисті води, на території Причорномор'я – бромні, йодо-бромні та йодні води, а в Львівській та Хмельницькій областях відоме родовище «Нафтуса» з водами, що містять підвищену кількість органічних речовин. Крім того, в Україні доступні всі типи лікувальних грязей, такі як торф'яні (наприклад, родовища «Семереньки», «Любінь Великий»), мулові (наприклад, Куяльницьке, Сакське, Чокрацьке родовища) та сапропелеві (наприклад, «Шацькі озера»). Крім того, в Україні є термальні води (гарячі джерела), розташовані в Причорноморському та Закарпатському артезіанських басейнах.

Всього в Україні існує 79 родовищ мінеральних вод на 109 земельних ділянках, на яких може розвиватися курортне господарство. Однак експлуатується лише близько 9% з них.

Україна має значний потенціал у сфері курортного господарства. Країна багата на природні лікувальні чинники, такі як мінеральні води, лікувальні грязі, кліматичні умови тощо. На території України розташовані різноманітні типи курортів, що дозволяє задовольнити потреби різних категорій туристів.

Розвиток курортного господарства в Україні потребує комплексного підходу та планування на державному рівні. Необхідно сприяти привабливості курортів для внутрішніх та зарубіжних туристів шляхом покращення якості лікувальних послуг, інфраструктури, залучення інвестицій та розвитку маркетингових стратегій.

РОЗДІЛ 2
ОРГАНІЗАЦІЯ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ У
ЛЬВІВСЬКИЙ ОБЛАСТІ

2.1. Оцінка природно-ресурсного потенціалу лікувально-оздоровчого туризму Львівщини

Львівський регіон має всі необхідні умови для перспективного розвитку оздоровчого туризму, включаючи сприятливий клімат, наявність природних мінеральних вод, лікувальних грязей та озокериту.

Характеризуючи туристичний потенціал регіону, слід відмітити як позитивні, так і негативні риси, що відображено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Сильні та слабкі сторони туристичного потенціалу Львівщини

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>Близькість до Європи.</p> <p>Сприятливі природно-кліматичні умови.</p> <p>Вигідне транспортно-географічне розташування.</p> <p>Наявність природних та рекреаційних ресурсів.</p> <p>Визначні історичні та культурні пам'ятки.</p> <p>Наявність організацій, які сприяють розвитку туризму.</p> <p>Велика санаторна-курортна база.</p> <p>Наявність конкуренції у туристичній сфері.</p>	<p>Низький розвиток інфраструктури.</p> <p>Нераціональне використання туристично-рекреаційного потенціалу.</p> <p>Туристична інфраструктура не відповідає світовим стандартам.</p> <p>Малий інтерес влади до розвитку туризму.</p> <p>Неефективне використання природних та культурно-історичних ресурсів.</p> <p>Нестабільний розвиток економіки.</p> <p>Низький рівень знань про туризм серед населення і слабка реклама.</p> <p>Мале інвестування в розвиток туризму.</p>

Відомо, що головним фактором успішного розвитку оздоровчого туризму є наявність територій з природними лікувальними ресурсами. На основі цих територій розробляються різноманітні програми оздоровчого туризму, враховуючи потреби різних категорій туристів, з метою відновлення та покращення здоров'я. Більшість оздоровчих турів включають відпочинок та оздоровлення у санаторно-курортних закладах, а також активне та цікаве проведення дозвілля, яке включає різноманітні розваги, спортивні заходи, екскурсії та природні прогулянки.

Львівська область притягує своїми унікальними об'єктами історико-культурної спадщини, мистецтва, лікувально-оздоровчими, водними і ландшафтними ресурсами, а також збереженими самобутніми традиціями та звичаями. Комбінація цих факторів, в поєднанні з вигідним географічним положенням, надає області великий потенціал для розвитку різноманітних видів і форм туризму та відпочинку. В природно-ресурсному потенціалі України, Львівська область займає близько 5,4% своєю часткою [21].

Аналізуючи сучасний стан туристично-рекреаційної сфери області, слід підкреслити стійку позитивну динаміку її розвитку в останні роки. Це проявляється у зростанні туристичних потоків, поступовому розвитку туристичної й рекреаційної інфраструктури регіону, розширенні спектру туристичних послуг та покращенні якості обслуговування в галузі туризму і курортів. У період між 2018 і 2019 роками, Львівська область посіла друге місце серед регіонів України за обсягом туристичного збору, кількістю готельних закладів та кількістю туристів з України [21].

Львівська область розташована на багатій водоймистій території, перетнутій численними річками. Серед головних річок області виділяються Дністер, Західний Буг, Стрий, Бистриця, Стир, Вишня, Рата та Солокія. Загалом на території Львівщини налічуються 8950 річок різних рангів, загальною протяжністю 16343 км, зокрема 242 річки довжиною понад 10 км, які загалом складають 5538 км.

У межах області розташовані 20 водосховищ, які розподілені в басейнах річок Дністра, Західного Бугу та Сяну.

Важливим природним багатством Львівської області є мінеральні води. Найвідоміші джерела мінеральних вод знаходяться у Моршині, Трускавці, Великому Любені та інших районах. Також в області є родовища торф'яних грязей, зокрема Великолюбінське родовище.

Велике значення у регіоні мають мінеральні підземні води, які представлені близько 60-ма родовищами зі сукупними запасами 5,4 тис. м³/добу. З них експлуатуються 21 родовище. Особливо активно використовуються мінеральні води на Передкарпатті (курорти Трускавець, Моршин і Шкло), Бескидському низькогір'ї (Східниця і Верхнє Синьовидне) та в регіонах Розточчя й Опілля (Немирів, Великий Любінь і Розділ).

У Львівській області поширені і обмежено використовуються торфові лікувальні грязі. Відомі такі родовища торфових грязей, як Великий Любінь, Шкло, Немирів і Моршин. Мінеральні та термальні води Львівщини мають різноманітний склад і значні розвідані запаси. Це відкриває можливості для розширення або будівництва нових лікувально-оздоровчих закладів, розвитку лікувально-оздоровчого туризму, фармакології та косметології.

У області також є значні лісові ресурси. Середня лісистість території становить 31,8%, що є вищим показником порівняно з усією Україною, де вона складає 16%. Площа лісового фонду Львівської області становить близько 694,7 тис. га, що перевищує 8% від загальної площі лісів у країні. Найбільші лісові масиви зосереджені в гірських районах та на півночі області. На Малому Поліссі переважають ліси, що складаються з сосни та сосни з дубом. На Розточчі зустрічаються соснові ліси та буково-соснові ліси. На Подільській височині характерні буково-дубові та грабово-дубові ліси, а на Передкарпатті – дубово-буково-ялицеві ліси. В Карпатах поширені букові, ялицево-букові, ялицеві та ялинові ліси. Середній вік насаджень в області складає 60 років, при цьому він є більшим у гірській частині і меншим на рівнинних і передгірських територіях.

Клімат Львівщини має помірно-континентальний тип з м'якою зимою, тривалою вологою весною, теплим дощовим літом і відносно сухою та теплою осінню. У січні в середньому температура становить $-5\text{ }^{\circ}\text{C}$, а в липні вона коливається від $+18\text{ }^{\circ}\text{C}$ у центральній частині Львівської області до $+12\text{ }^{\circ}\text{C}$ у горах. Львівська область відноситься до зони надмірного зволоження. Річна кількість опадів варіюється від 600 мм на рівнині до 1000 мм у горах.

Таким чином, Львівська область має сприятливі кліматичні умови, а також природні мінеральні та водні ресурси, які не тільки сприяють промислового та сільськогосподарському розвитку, але й сприяють розкриттю потенціалу в рекреаційно-оздоровчому туризмі.

2.2. Аналіз інфраструктури лікувально-оздоровчого туризму в області

Львівська область має значний туристично-рекреаційний потенціал, який складається з близько 200 джерел мінеральних лікувальних вод семи різних типів, лікувальні грязі та наймасштабніше українське родовище озокериту. На основі цих унікальних ресурсів розвиваються відомі курорти як в Україні, так і за кордоном, зокрема Трускавець, Східниця, Моршин, Немирів, Великий Любінь, Шкло. Вони надають можливості для профілактики та лікування різних захворювань органів дихання, шлунково-кишкового тракту, нервової та серцево-судинної системи, а також опорно-рухового апарату. Санаторно-курортна галузь є одним із пріоритетних напрямків економічної діяльності на Львівщині, і в умовах ринкової конкуренції спостерігаються значні покращення, з'являються оздоровчі заклади та СПА-курорти, що відповідають найвищим європейським стандартам.

Згідно з Законом України "Про природно-заповідний фонд України", національні та регіональні ландшафтні парки не тільки мають значення для природоохоронної діяльності, але також виступають як об'єкти рекреації та культурно-освітні заклади. Закон передбачає виділення спеціальних зон (стаціонарної та регульованої рекреації), які сприяють розвитку різних форм

туризму, таких як піший туризм, гірський велотуризм, кінний туризм, фотосафарі.

У Львівській області існує розгалужена мережа рекреаційних закладів, включаючи 133 санаторно-курортні заклади, серед яких виділяються Великий Любінь, Моршин, Немирів, Роздол, Східниця, Трускавець та Шкло, що базуються на багатих природно-рекреаційних ресурсах. Також присутні 82 готельні заклади та близько 500 приватних садиб, які спеціалізуються на сільському туризмі.

На рис. 2.1 відображено основні оздоровчі центри Львівщини.

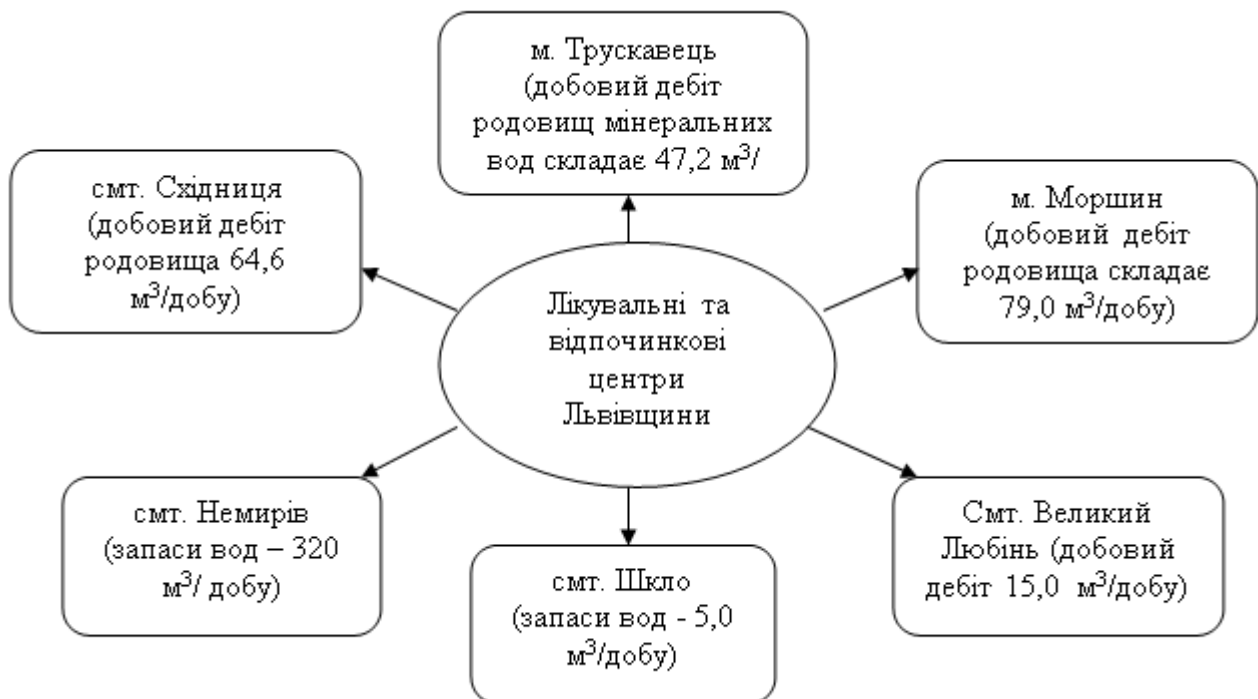


Рис. 2.1. Характеристика лікувально-оздоровчих центрів Львівщини

Важливими лікувально-оздоровчими та відпочинковими центрами є:

- Трускавець, який є курортом державного і міжнародного значення. Тут розташовано понад 25 мінеральних джерел, зокрема відома мінеральна вода "Нафтуся" з великими розведеними та прогнозованими ресурсами близько 5000 м³/добу.

- Східниця, яка є бальнеологічним курортом з 38 джерелами і понад 17 свердловинами з різним складом мінеральних вод. В цьому курорті пропонується 5 пансіонатів, 2 бази відпочинку та лікарня.

- Моршин, який також є курортом державного значення. Тут є 12 санаторіїв, 3 пансіонати, бальнеогрязелікарня, аеросолярій, інгаляторій та інші заклади. Розведені та прогнозовані ресурси лікувальних розсолів перевищують 600 м³/добу, але наразі використовується лише невелика частина цього обсягу.

- Селище міського типу Немирів, з водними ресурсами обсягом 320 м³/добу, є бальнеологічним курортом, де працюють 6 мінеральних джерел. Тут функціонують санаторій, бальнеолікарня, грязелікарня та табори відпочинку.

- Селище міського типу Шкло, з водними ресурсами обсягом 5,0 м³/добу, також є бальнеологічним курортом. Тут працюють санаторій, бальнеолікарня, грязелікарня та табори відпочинку.

Крім курортів, є відомі родовища мінеральних вод без специфічних компонентів і властивостей в таких місцевостях: селище Олесько (обсяг 220 м³/добу), село Балучине (обсяг 158 м³/добу), селище Нове Милятинне (обсяг 138 м³/добу) та село Солуки (обсяг 86 м³/добу). Загальні прогнозовані запаси цих джерел становлять близько 27 тис. м³/добу.

За даними «Статистичного щорічника Львівської області за 2019 рік», опублікованого Головним управлінням статистики у Львівській області, наведено такі дані:

- У 2019 році в області було 130 колективних закладів розміщення (за винятком закладів фізичних осіб-підприємців). З них 106 закладів відносилися до категорії готелів та аналогічних закладів розміщення, а ще 24 заклади належали до інших категорій розміщення.

- Загальна кількість місць у колективних закладах розміщення становила 13 188. Кількість осіб, що перебували у цих закладах, склала 533 878, з яких 118 204 були іноземцями.

- Кількість готелів та аналогічних закладів розміщення становила 106, з ними пов'язано 5 677 номерів і загальна кількість місць - 11 430. Кількість осіб,

які перебували у цих закладах, становила 517,3 тис., з яких 117,2 тис. були іноземцями.

- У області також було 144 дитячих закладів оздоровлення та відпочинку. Кількість місць у цих закладах склала 2 312, в той час як кількість місць у закладах оздоровлення становила 320.

- За видами туризму було обслужено 249 442 туристів, включаючи 7 929 в'їзних (іноземних) туристів, 159 164 виїзних туристів (громадян України, які виїжджали за кордон) і 82 349 внутрішніх туристів.

Львівщина має великий потенціал у сфері лікувально-оздоровчого туризму, але для його успішного розвитку необхідно мати відповідну інфраструктурну базу та забезпечити доступність відпочинку за розумними цінами для туристів. Перш за все, зосередимося на аналізі наявних лікувально-оздоровчих закладів у Львівській області, зокрема санаторіїв та пансіонатів з лікуванням, санаторіїв-профілакторіїв, будинків та пансіонатів відпочинку, баз і інших закладів відпочинку (рис. 2.2).

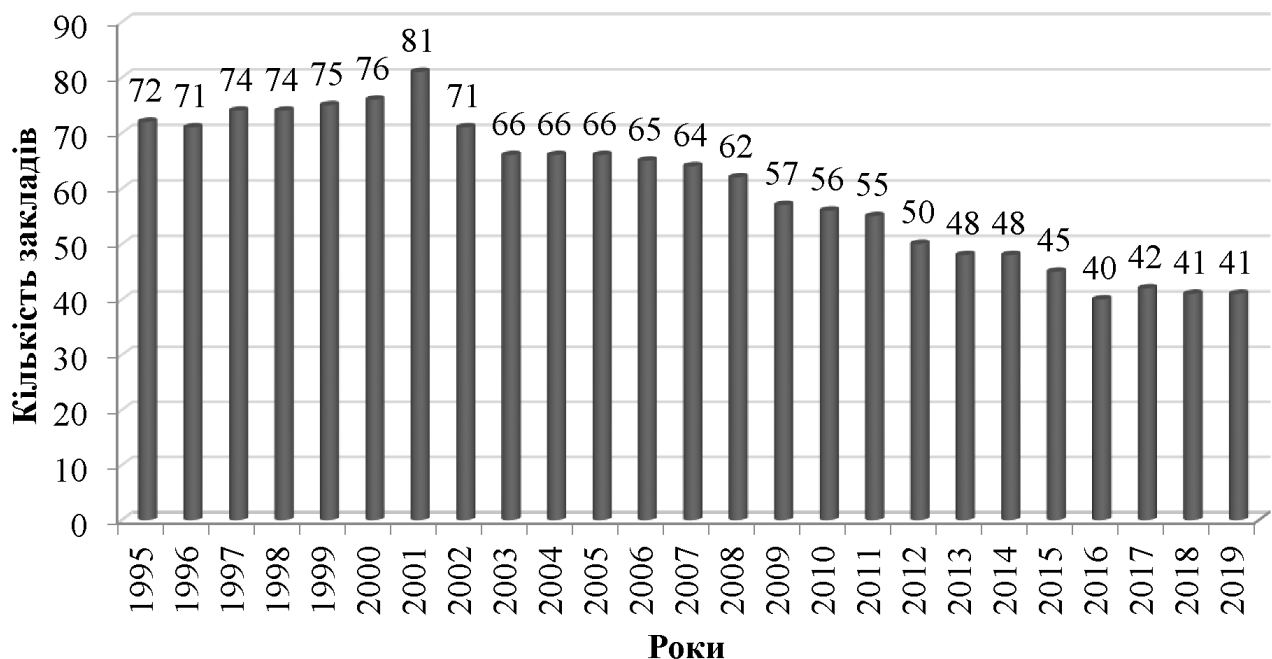


Рис. 2.2. Динаміка санаторіїв та пансіонатів з лікуванням у Львівській області за 1995-2019 рр.

Джерело: [32]

За даними, представленими на рис. 2.2, можна побачити, що з 1995 року до 2001 року кількість санаторіїв та пансіонатів збільшувалася. Наприклад, у

2001 році їх кількість становила 81 заклад. Проте з 2002 року почалося поступове зменшення цієї кількості. У 2008 році кількість санаторіїв та пансіонатів зменшилася до 62, а у 2019 році їх залишилось всього 41.

Львівська область виділяється серед інших областей України своєю значною роллю у санаторно-курортній сфері, а також розмаїттям мінеральних вод. За показником балансу прогнозних ресурсів та запасів мінеральних вод, Львівська область займає перше місце серед усіх областей країни.

Однак, для розвитку курортно-оздоровчих центрів Львівщини необхідні інвестиції, які б дозволили провести реконструкцію санаторно-курортних закладів та розвиток туристичної та допоміжної інфраструктури. Тому проведення досліджень, спрямованих на розробку практичних рекомендацій щодо поліпшення функціонування санаторно-курортної галузі в регіоні, має велике значення.

2.3. Оцінка організації надання лікувально-оздоровчих послуг закладами області

У Львівській області санаторії (37,9% від загальної кількості) та бази відпочинку є основною складовою санаторно-курортних закладів. Крім цього, в регіоні функціонують пансіонати з лікуванням, самостійні заклади для короткотривалого перебування (1-2 дні), пансіонати для відпочинку, санаторії-профілакторії, бальнеогрязелікарні та курортні поліклініки.

Негативним явищем у розвитку сфери лікувально-оздоровчого туризму в Львівській області є постійне зменшення кількості осіб, які лікуються і відпочивають в санаторно-курортних закладах. При цьому, разом із зменшенням чисельності обслуговуваних, спостерігається зростання вартості послуг.

Курорти Моршин, Трускавець і Східниця є частинами Прикарпатського рекреаційного району, який пролягає з північного заходу на південний схід і включає в себе Старосамбірський, Самбірський, Дрогобицький, Сколівський та

Стрийський райони. Санаторно-курортне лікування є основним видом рекреаційної діяльності у цьому регіоні. З урахуванням наявних передумов для розвитку та наявного ресурсного потенціалу, санаторно-курортне господарство Львівської області є однією з пріоритетних сфер перспективного розвитку області, яка має чітко визначену політику і програму дій [36].

Типова структура курорту відображена на рис. 2.3



Рис. 2.3. Функціональні складові курортів Львівщини

Проаналізуємо туристичні потоки Львівської області, туристів, які відвідували область з метою отримання лікування (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Кількісна характеристика туристів, які відвідували Львівщину метою лікування за 2017-2021 рр., осіб

Туристи	2017	2018	2019	2020	2021	2021 до 2017	
						+/-	%
Всього туристи з метою лікування, в т.ч.:	24230	74230	53765	44112	31875	7645	31,55
- іноземні туристи	2288	5805	2954	7617	2419	131	5,73
- внутрішні туристи, осіб	21942	68425	50811	36495	29456	7514	34,24

Джерело: Державна служба статистики України [36]

Під час аналізу динаміки туристів, які відвідали Львівщину з метою лікування протягом періоду з 2017 по 2021 роки, можна спостерігати, що найбільша кількість таких туристів була в 2018 році - 74230 осіб. З цієї загальної кількості, 68425 осіб склали внутрішні туристи, а 5805 осіб - іноземні громадяни.

Аналіз цін на проживання в санаторіях, готелях та інших засобах розміщення наведено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

**Ціна за одну добу проживання в закладах на курортах Львівщини,
на 01.12.2021р.**

Курорт	Назва закладу	Вартість 1 доба/грн.
Трускавець	Лікувально-оздоровчий Mirotel Resort & Spa	Від 2920 до 19500
	Лікувально-оздоровчий Ріксос-Прикарпаття	Від 2480 до 21603
	Готель Світязь	Від 1350 до 8400
	Лікувально-оздоровчий заклад Шале Грааль	Від 1200 до 11900
	Санаторії «Женева»	Від 1544 до 9700
	Міжнародна реабілітаційна клініка Козявкина	Від 585 до 1052
	Санаторій «Едельвейс»	Від 1120 до 7800
	Готель «Оскар»	Від 872 до 1850
	Вілла «Анастасія»	Від 260 до 850
	Пансіонат «Алексік»	Від 650 до 1300
	Приватна садиба «Маргарита»	Від 250 до 580
Моршин	Санаторій «Дністер»	Від 1330 до 1850
	Санаторій «Світанок»	Від 1330 до 1770
	Санаторій «Лаванда»	Від 1370 до 1760
	Санаторій «Перлина Прикарпаття»	Від 1330 до 1910
	Санаторій «Черемош»	Від 1330 до 1860
	Санаторій «Аркадія»	Від 1210 до 1980
	Санаторій «Святий Шарбель»	Від 2200 до 5100
	Готель «Віват»	Від 650 до 1200
	Готель «Богдан»	Від 680 до 950
Східниця	Санаторій «Стожари»	Від 750 до 840
	Санаторій «Східницькі Карпати»	Від 800 до 1000
	Санаторій «Едельвейс»	Від 715 до 840
	Лікувально-оздоровчий центр «ДіАнна»	Від 2800 до 5100
	Комплекс відпочинку «Верховина»	Від 350 до 600
	Відпочинковий комплекс «Під Лісом»	Від 350 до 600
	Вілла «Синевір»	Від 450 до 1050
Немирів	Санаторій «Немирів»	Від 650 до 1700
Шкло	Санаторій «Шкло»	Від 850 до 1450
Великий Любінь	Санаторій «Любінь Великий»	Від 660 до 1140

Джерело: за даними [36]

Проведений аналіз цін на проживання за одну добу в різних закладах розміщення на курортах Львівщини показав, що найвищі ціни спостерігаються на курорті Трускавець, тоді як найдешевші пропозиції можна знайти в приватних садибах. На курорті Моршин ціни на проживання в санаторіях СКК "Моршинкурорт" перебувають майже на одному рівні, від 1330 до 1980 гривень за добу. Найвищі ціни спостерігаються в санаторії "Святий Шарбель", де вартість проживання коливається від 2200 до 5100 гривень на добу. На курорті Східниця більшість закладів розміщення пропонують ціни в межах від 700 до 1050 гривень. Виняток становить лікувально-оздоровчий комплекс, де вартість проживання складає від 2800 до 5100 гривень. На курортах Шкло, Немирів та Великій Любінь вартість проживання за добу коливається від 650 до 1700 гривень.

Інфраструктура на курортах відрізняється один від одного: деякі курорти мають високий рівень розвитку, тоді як інші тільки починають оновлювати свою інфраструктуру, щоб бути більш сучасними. Для оцінки рівня розвитку лікувально-оздоровчого туризму на Львівщині пропонується оцінити всі курорти.

Оцінка проводиться за дев'ятьма різними показниками за п'ятибальною шкалою (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Оцінка рівня розвитку курортів Львівської області

Показники	Курорти					
	Трускавець	Моршин	Немирів	Східниця	Шкло	В.Любінь
1. Ресурсна база	5	4	4	5	4	4
2. Запаси мінеральної води	4	3	5	4	3	5
3. Інфраструктура	5	4	2	4	3	3
4. Кількість закладів розміщення	5	4	1	3	2	2
5. Процедури	5	4	3	3	3	3
6. Додаткові послуги	5	3	1	3	2	2
7. Культурно-розважальний комплекс	5	4	1	3	2	2
8. Ціни	3	4	4	4	4	4
9. Оснащення номерів	5	4	2	3	3	3

Джерело: розроблено автором на основі [33, 36]

Згідно з проведеною оцінкою розвитку курортів Львівщини, видно, що лідером є курорт Трускавець, який набрав 42 бали з можливих 45. Курорт Моршин займає друге місце з оцінкою 34 бали. Третє місце ділять між собою два курорти Львівщини - Східниця та Великий Любінь, обидва отримали 28 балів. На четвертому місці знаходиться курорт Шкло, який отримав 26 балів. П'яте місце посідає курорт Немирів з загальною кількістю 23 бали [36].

Проте, коли розглядаються показники, такі як запаси мінеральної води та ціни, курорт Трускавець отримав 4 та 3 бали відповідно. В порівнянні з іншими курортами, запаси мінеральної води на Трускавці менші. Щодо цін, на цьому курорті переважають високі вартості проживання в закладах розміщення, які є найвищими серед усіх розглянутих лікувально-оздоровчих курортів Львівщини [36].

Проблеми у розвитку туристичної галузі включають зменшення частки в'їзного туризму, нерівномірне використання туристично-рекреаційного потенціалу, концентрацію основних туристичних потоків у містах Львові та Трускавці, недостатній рівень розвитку сільського туризму, недостатню присутність ділового та активного туризму, незадовільний стан туристичної інфраструктури та пам'яток історико-архітектурної спадщини, а також недостатнє фінансування сфери туризму.

Для подальшого зростання туристичних потоків, зокрема збільшення частки іноземних туристів, необхідно покращення туристичної та рекреаційної інфраструктури, таких як ремонт автомобільних доріг, поліпшення якості пасажирських перевезень та облаштування відпочинкових територій. Також потрібно активізувати туристичну діяльність у малих містах та районах області, сприяти розвитку сільського туризму, активного та ділового туризму, а також залучати інвестиції для розбудови туристичної галузі Львівської області. Місцеві органи влади повинні спрямовувати свою політику на ці заходи. Ефективне використання туристичного та рекреаційного потенціалу регіону і підвищення його конкурентоспроможності можливі шляхом активної промоції

Львівщини як туристичного регіону та створення якісного туристичного продукту.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ ЛЬВІВЩИНИ

3.1. Напрями підвищення ефективності функціонування лікувально-оздоровчих закладів в Україні

Порівнюючи з іншими країнами спа-галузь в Україні лише починає розвиватись. Український спа-сектор ще не належним чином організований і визнаний як важливий економічний сегмент для країни. Спа-галузь в багатьох країнах світу динамічно розвивається, отримуючи значну підтримку як з боку уряду, так і від недержавних організацій, таких як профільні об'єднання та асоціації. Вона швидко розширюється і впроваджує різноманітні системи акредитації та рейтингів, якими користуються споживачі. Багато країн серйозно ставляться до спа-туризму, розробляють окремі стратегії для зростання внутрішнього та зовнішнього ринків спа-туризму. Туристичні оператори в цих країнах активно вивчають основні внутрішні та зовнішні ринки споживачів спа-послуг, оскільки вони розуміють великий обсяг таких ринків. Спа-туристи та ті, хто намагається привернути їх увагу, розпорошені по всьому світу. Існує значна конкуренція навіть за внутрішніх туристів [27, с.49].

У західному регіоні України містами, які є осередками розбудови геопросторової мережі SPA-центрів, є Львів і Трускавець.

У Львові протягом останніх років активно розвивається інфраструктура клубних SPA-центрів. Першим серед них був "SPA-центр Софія" у складі "Гранд-Готелю", але з часом йому з'явилися нові конкуренти, такі як "Share1 - day SPA", "Vipart", "Аквамарин", "Ріо" та "Бель Палаццо".

Наприклад, львівський SPA-центр "Аквамарин" пропонує гідромасажний басейн нового покоління "Grand Canyon Legend", душ "VICHI", аероіонотерапію, гідротерапію, римську лазню, ванну "Гейзер", масажі за

системою "LPG", водоростеві обгортання, косметологічні процедури та солярій. У SPA-центрі "Саона" є можливості для озонотерапії, ультразвукового пілінгу, солярію, косметологічних програм, масажів, антицелюлітних програм та гідролазерного душу. В SPA-центрі "Ріо" можна скористатися апаратними процедурами пресотерапії та інфрачервоної сауни [14] (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Перспективні напрями СПА-процедур

Напрями СПА-процедур	Характеристика СПА-напрямів
Таласотерапія	використання в оздоровчих цілях морської та океанічної води, клімату, солі, морепродуктів рослинного та тваринного походження, піску, лиманових мулів і грязей
Винотерапія	використання похідних виноградної лози (виноградне листя, винні дріжджі, масло виноградних кісточок, оболонка виноградної ягоди, виноградні екстракти, сік, вино)
Ароматерапія	лікування, засноване на застосуванні натуральних ефірних масел, які вводять в організм через шкіру, дихальні шляхи, слизові оболонки (ванни, масаж, інгаляції, полоскання, компреси)
Фанготерапія	лікування грязями; стимулює обмін речовин, глибоко очищує шкіру, виводить шлаки та токсини, покращує роботу нервової та ендокринної систем, підвищує захисні сили організму
Апітерапія	використання у лікуванні меду і продуктів бджільництва
Галотерапія	благоприятний вплив на організм людини мікроклімату соляних печер; штучній соляній печері додатково застосовують програми релаксації, дія яких ґрунтується на використанні об'ємного світла і звуку
Стоун-терапія	використання у лікуванні різних типів оброблених і необроблених каменів для проведення стоун-масажу, ванн із гарячими каменями та інших процедур
Ландшафтотерапія	оздоровлення дією природної краси, шуму лісу, моря

З 2019 року нові можливості у курортному SPA з'явилися в Львові завдяки новозбудованому SPA-комплексу в готелі "Леополіс", який має ексклюзивні апартаменти короля Данила.

Трускавець, бальнеологічний курорт, є першим українським центром національного курортного SPA. Готельно-санаторний комплекс "Rixos-Прикарпаття", що належить до відомої турецької мережі "Rixos", забезпечує славу справжньої "SPA столиці" західної України. У комплексі розроблені інноваційні програми, такі як "Краса і здоров'я", які включають плавання у басейні площею 500 м² з температурою, близькою до тіла, для максимального всмоктування мінералів і мікроелементів шкірою, перебування в альфакапсулі, різних видах лазні, а також гідромасажній ванні-джакузі, вуглецевій ванні, заняття фітнесом, різні види масажу, парафінові аплікації та озокеритові компреси, водоростеві і грязеві обгортання, акупресуру, електротерапію та 15 видів дієтичного харчування.

Таким чином, Львів і Трускавець є провідними містами, де розбудовується мережа клубних та курортних SPA-центрів в західному регіоні України. Ці центри пропонують різноманітні послуги для відвідувачів, включаючи масаж, косметологічні процедури, гідротерапію, фітнес, апаратні забезпечення та інші процедури, спрямовані на оздоровлення та релаксацію.

Програми SPA, які пропонуються курортними готелями "Маріот Медікал Центр", "Женева" та міжнародним реабілітаційним центром "Еліта" у Трускавці, стають доступнішими за ціною для пересічних відпочиваючих. У найближчій майбутньому передбачається складність організації геопросторової мережі БРА-курортів у регіоні, що включатиме появу нових багатопрофільних курортних БРА-центрів у таких містах як Моршин, Яремче, Славське, Східниця, Свалява, Солотвино, а також SPA-салонів у обласних центрах регіону.

Сучасна система лікувально-оздоровчого туризму, зокрема спа, стикається з декількома важливими завданнями щодо свого розвитку. Перш за все, важливо розробити та впровадити стандарти якості, які б визначали вимоги до якості послуг, використання ресурсів та устаткування, що використовується для спа-процедур. Також необхідно включити критерії Європейської асоціації курортів до законодавства України. Потрібно розробити інструкції та

положення для спа-кабінетів, а також стандарти сумісності спа-процедур, програм і методик їх застосування, вказівок щодо показань і протипоказань. Для забезпечення якісної роботи в спа-кабінетах і центрах необхідно надавати програми навчання персоналу та підготовку лікарів. Важливим елементом є обґрунтування використання оздоровчих і естетичних методик в спа. Також потрібно створити систему контролю за станом пацієнта та впровадити стандарти якості надання послуг і проведення процедур.

Для підвищення індивідуальності та конкурентоспроможності нових спа-курортів необхідно розглядати різноманітні варіанти устаткування, а також впроваджувати системи стандартів, які повинні супроводжуватись розробкою спа-програм і методичних рекомендацій для кожного спа-центру окремо.

На сьогоднішній день інтеграція концепції спа в санаторно-курортне лікування в Україні відбувається за допомогою наступних шляхів. По-перше, в рамках лікувально-оздоровчого закладу організуються спа-зони, які можуть мати різні напрямки, такі як релаксація, гармонізація або етнічна тематика. По-друге, створюються медичні та косметичні спа-кабінети на базі санаторно-курортного закладу. По-третє, в рамках курорту або лікувально-оздоровчої зони створюються спа-установи, які можуть бути спрямовані на косметичні, оздоровчі або естетичні процедури.

Повноцінно реалізувати концепцію спа можна тільки за умови наявності спа-зони або створення спа-центру, причому наявність санаторно-курортної бази гарантує високий рівень медичного спа.

Оздоровчий відпочинок є корисним для всіх і передбачає перебування на курортах з проходженням профілактичних або лікувальних процедур, відповідно до медичних показань.

Зрозуміло, що спа-туризм має свою специфіку. Крім якісного готельного сервісу, туристичного обслуговування та багатой екскурсійної програми, клієнтів цікавить високоякісне медичне обслуговування. Однією з переваг наших курортів є можливість якісного оздоровлення за допомогою спа-процедур або відновлювального лікування в рамках спа-програм.

Однією з нових форм роботи курортів є уїк-енд-тури.

На основі вивчення міжнародного досвіду функціонування спа-курортів, для того, щоб санаторно-курортні заклади України більш активно впроваджували прогресивні міжнародні принципи і стандарти лікувально-оздоровчого туризму, ми розробили наступні узагальнені *рекомендації* для керівництва вітчизняними санаторно-курортними комплексами:

- Розробити різноманітні абонементи для комплексних лікувально-оздоровчих послуг, з можливістю вибору кількості занять на тиждень (від 1-2 до 3-4 разів).
- Звернути увагу на складання індивідуальних програм занять з подальшим контролем інструктора.
- В тренажерному залі проводити силові та аеробні тренування, включаючи персональний тренінг.
- Пропонувати різні види аеробіки для різних рівнів фізичної підготовки клієнтів, а також комбіновані тренування для чоловіків і жінок, спрямовані на розвиток гнучкості та інших якостей.
- В басейні запровадити аквааеробіку для різних вікових груп на різних рівнях глибини.
- Постійно вдосконалювати систему лікувально-оздоровчого сервісу, пропонуючи нові програми, які відповідають конкретній матеріально-технічній базі.
- Активізувати організацію ближнього туризму в контексті санаторно-курортного лікування.
- Систематично розширювати мережу турмаршрутів пішогохідного туризму, велотуризму, кінного туризму, маршрутів теренкуру та скандинавської ходьби.
- При розробці і будівництві нових санаторно-оздоровчих структур слід враховувати інтереси та популярність кожної послуги, що надається.

- Розвивати пішохідний лікувальний туризм та гіпотерапію, надаючи можливості для активного перебування на відкритому повітрі та взаємодії з природою.

- Приділити особливу увагу використанню матеріально-технічної бази санаторно-оздоровчого комплексу протягом "мертвого сезону", шляхом розробки програм та пропозицій, які привернуть відпочивальників незалежно від пори року.

- Встановити співпрацю з міжнародними спа-курортами та іншими лікувально-оздоровчими закладами для обміну досвідом та впровадження передових практик.

- Підтримувати неперервне навчання та професійний розвиток персоналу, щоб забезпечити високий рівень обслуговування та виконання міжнародних стандартів.

- Активно просувати свої послуги на міжнародному ринку туризму та залучати іноземних відпочивальників, демонструючи високу якість лікувально-оздоровчих програм та сервісу.

- Проводити дослідження та аналіз ринкових тенденцій та інновацій у сфері спа-туризму, щоб постійно вдосконалювати пропозиції та відповідати потребам клієнтів.

- Встановити механізми контролю та оцінки якості послуг з метою постійного покращення та впровадження міжнародних стандартів в санаторно-курортних комплексах України.

Для активного впровадження прогресивних міжнародних принципів та стандартів у санаторно-курортних закладах України, рекомендується розробити варіативні абонементи комплексних послуг, звернути увагу на індивідуальні програми занять та контроль інструктора. Також важливо розвивати різноманітні види тренувань, аквааеробіку та оновлювати програми та сервіси, а також привертати відпочивальників у "мертвий сезон". Співпраця з міжнародними партнерами, навчання персоналу та просування послуг на

міжнародному ринку також відіграють важливу роль у вдосконаленні санаторно-курортного лікувально-оздоровчого туризму в Україні.

3.2. Перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Львівській області

Враховуючи переваги регіону, однією зі стратегічних цілей, включених до Стратегії розвитку Львівської області на період 2021-2027 років, є підвищення "Туристичної привабливості". Розвиток туризму та рекреації також акцентується у Стратегії розвитку гірських територій Львівської області на 2018-2022 роки. Завдяки своєму вигідному географічному розташуванню, багатству природних та рекреаційних ресурсів, численним історико-культурним та архітектурним пам'яткам, лікувально-оздоровчим потенціалом, а також унікальними традиціями, звичаями та регіональною кухнею, територія Львівської області має великий потенціал для розвитку різних видів туризму. Таким чином, згадані стратегічні документи лише підкреслюють факт, що Львівська область є сприятливою для розвитку та збільшення туристичного потенціалу та притоку туристів.

Аналізуючи сучасний стан туристично-рекреаційної сфери області, слід зазначити стійкий позитивний розвиток цієї галузі протягом останніх років. Це виявляється у зростанні туристичних потоків, поступовому розширенні туристичної та рекреаційної інфраструктури, розширенні спектру туристичних послуг та покращенні якості обслуговування в галузі туризму та курортів. У 2018-2019 роках Львівська область займала друге місце серед регіонів України за обсягом туристичного збору, кількістю розміщених туристів у готельних закладах та кількістю відвідувачів з України.

Територія Львівської області має значне значення в контексті природно-ресурсного потенціалу України, оскільки її частка становить близько 5,4%. Це

свідчить про багатство регіону природними ресурсами, які можуть бути використані для розвитку туризму та рекреації.

Зростання туристичних потоків та розвиток інфраструктури свідчать про позитивні тенденції у сфері туризму та рекреації Львівської області. Значна кількість історико-культурних пам'яток, мистецтва, лікувально-оздоровчих ресурсів, водних і ландшафтних об'єктів разом із унікальними традиціями та звичаями роблять цю територію привабливою для туристів. Львівська область має потенціал для розвитку різних видів туризму, включаючи культурний, природний, лікувально-оздоровчий та екологічний.

Стратегічні документи, такі як Стратегія розвитку Львівської області та Стратегія розвитку гірських територій, визначають потенціал регіону і підкреслюють важливість розвитку туризму для економічного зростання та привернення інвестицій. Це сприяє реалізації туристичного потенціалу Львівської області та забезпечує збільшення туристичних потоків у регіоні.

Позитивний розвиток туризму у Львівській області зумовлюється наявністю значної кількості історико-архітектурних та культурних об'єктів, збереженням традицій та культурної самобутності, розмаїтістю природних ресурсів та сприятливим географічним розміщенням регіону. Також важливою складовою є щільна мережа транспортних шляхів, міжнародне авіасполучення та державний кордон з країною-членом ЄС. Інституціональне закріплення пріоритетності розвитку туризму для Львівської області також відіграє важливу роль. Законодавчі акти, такі як програми розвитку туризму, стратегії розвитку області та спільна українсько-польська стратегія транскордонного співробітництва, підтверджують важливість туризму як пріоритетної галузі для регіону.

Незважаючи на позитивні передумови розвитку туризму у Львівській області, існує ряд проблем, які залишаються невирішеними. Одна з таких проблем полягає в незадовільному стані туристичних об'єктів. Багато пам'яток замково-палацової культури знаходяться в занедбаному або напівзруйнованому стані, заклади культури та мистецтва мають недостатній матеріально-технічний

стан, а відсутність сучасних систем охорони призводить до втрати цінних експонатів з музеїв та галерей.

Ще одна проблема стосується стану доріг і відсутності зручних під'їздів до багатьох туристичних об'єктів. Це ускладнює доступність туристичних місць і може негативно впливати на туристичний досвід.

Низький рівень транспортних послуг усіх видів, зокрема міжміське сполучення в межах області, є ще однією проблемою. Інформація про розклад рейсів може бути відсутньою або важкодоступною, рейси можуть бути скасовані, а стан транспортних засобів не завжди задовольняє потреби туристів.

Недостатня кількість інформаційно-маркетингового забезпечення також ускладнює просування туристичних та інвестиційних можливостей у сфері туризму та рекреації Львівської області. Для привертання туристів і інвесторів необхідно належним чином просувати потенціал області і надавати вичерпну інформацію про доступність та переваги регіону.

Недостатня розвиненість мережі туристичних інформаційних центрів (ТІЦ) є однією з проблем. ТІЦ є важливим елементом інституційного забезпечення туристичної галузі, оскільки вони можуть надати туристові широкий спектр інформації, такої як наявність готельних номерів, популярні екскурсії, ресторани, розклад транспорту та багато іншого. ТІЦ також відіграють важливу роль у формуванні позитивного іміджу регіону, надаючи безоплатні послуги. Проте, в Львівській області мережа ТІЦ розміщена переважно у місті Львові та деяких районних центрах, а не в усіх населених пунктах. Крім того, деякі з них функціонують обмежено через проблеми з фінансуванням.

Недостатнє представлення туристичних та рекреаційних можливостей, а також підприємств туристичної галузі Львівської області на національних та міжнародних туристичних та інвестиційних заходах є ще одним викликом для успішної промоції туристично-рекреаційного потенціалу області. Недостатнє координація та об'єднання інформації про різноманітні туристичні об'єкти та підприємства у регіоні ускладнюють просування області як туристичного

напрямку на різних рівнях. Для ефективної промоції необхідно мати систему, що забезпечує узгоджену та повну інформацію про туристичний потенціал Львівської області.

З метою ефективного використання потенціалу туризму Львівщини у майбутньому, необхідно проводити регіональну політику, спрямовану на розвиток туризму в Львівській області. Щоб поширити позитивний імідж туристичного регіону та використати його туристичний потенціал, можна реалізувати такі заходи:

1. Активізувати використання механізмів державно-приватного партнерства, включаючи концесії, для модернізації туристичної та транспортної інфраструктури, освоєння природних ресурсів, реконструкції та збереження культурних пам'яток. Необхідно розробити механізм надання туристичних об'єктів та природних ресурсів у довготривалу оренду з умовами капітальної реставрації, належного утримання та відкритого доступу, а також забезпечити збереження екології.

2. Активно подавати заявки на проведення великих заходів спортивного та гуманітарного характеру, таких як світові та європейські змагання, музичні фестивалі, конкурси, тематичні фестивалі, виставки та інші події. Це сприятиме завантаженості готелів, розвитку внутрішнього туризму та активізації різних видів туризму, включаючи соціальний, інвентивний, діловий та молодіжний.

3. Розробити та реалізувати регіональні та місцеві програми розвитку інвестиційної діяльності в депресивних та гірських районах Львівської області, які мають значний туристично-рекреаційний потенціал. Ці програми мають на меті заміщення державного бюджетного фінансування проектів розвитку економіки цих районів, зокрема туристично-рекреаційного комплексу. Для досягнення цієї мети можна створити інвестиційні фонди, кластери та інші об'єкти інвестиційної інфраструктури, а також залучити кошти іноземних інвесторів та трудових мігрантів. При розробці цих програм можна

скористатися успішними зарубіжними практиками стимулювання інвестицій у туристично-рекреаційну сферу гірських районів та депресивних селищ.

Загальна мета цих заходів полягає в створенні сприятливих умов для розвитку туризму в Львівській області та максимальному використанні її потенціалу. Це включає не лише модернізацію інфраструктури та привабливість туристичних об'єктів, але й активне просування туристичного регіону на національному та міжнародному рівнях.

4. Визначити пріоритетні сфери інвестування в туристично-рекреаційний комплекс на територіях депресивних та гірських районів Львівської області шляхом розробки і реалізації регіональних і місцевих програм розвитку інвестиційної діяльності. Ці програми спрямовані на заміщення державного бюджетного фінансування проектів розвитку економіки цих районів шляхом створення інвестиційних фондів, кластерів та інших об'єктів інвестиційної інфраструктури та залучення коштів іноземних інвесторів та трудових мігрантів.

Для привернення інвестицій у гірські райони та депресивні селища в галузі туризму та рекреації можна використовувати успішний зарубіжний досвід. Для активізації будівництва готелів та інших закладів колективного розміщування можна розглянути такі заходи:

- Встановлення спеціальних тарифів на електроенергію для існуючих та новозбудованих готелів, санаторно-курортних закладів та закладів громадського харчування, які обслуговують туристичні групи. Такі тарифи повинні бути доступними для місцевих жителів села, що сприяє розвитку інфраструктури та залученню інвестицій.

- Надання пільг щодо сплати податку на прибуток на протязі 5 років через зміни до Податкового кодексу України для нових готелей різних категорій, санаторно-курортних закладів, інших заклади колективного розміщування, бювети, грязелікарні, відпочинкові комплекси..

- Звільнення від сплати ввізного мита будівельних матеріалів та товарів для облаштування готелів, інших закладів колективного розміщування,

санаторно-курортних та розважальних закладів. Також рекомендується звільнити від сплати податку на додану вартість (ПДВ) інвесторів, які здійснюють інвестиційні проекти у сфері туризму та рекреації гірських районів західних регіонів України [14].

5. Розробити стратегію організаційно-економічних заходів для сприяння розвитку системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у туристичній сфері, включаючи активне залучення іноземних спеціалістів та фахівців до навчального процесу та розвиток "дефіцитних" спеціальностей на туристичному ринку, таких як аніматори, середні та нижні рівні обслуговуючого персоналу для готелів, ресторанів та інших сфер. Створити мережу тренінгових та консультативних центрів, які базуватимуться на навчальних закладах та місцевих органах самоврядування, з метою навчання та підвищення кваліфікації власників сільського, зеленого, агротуризму та ремісничо-мистецького туризму.

6. Проведення методичних виставкових, консультативних, інформаційно-комунікаційних заходів, спрямованих на поширення позитивного європейського та вітчизняного досвіду серед місцевого населення, туристичних операторів, підприємств готельно-ресторанного бізнесу, санаторно-курортної справи та потенційних інвесторів. Заходи будуть спрямовані на популяризацію інформації про створення садіб зеленого туризму, туристичних кластерів та оптимізацію використання закладів розміщення, а також розвиток та ефективне використання природних ресурсів, включаючи лікувальні.

Перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму Львівщини полягають у створенні сучасних та комфортних лікувально-оздоровчих закладів, які б задовольняли потреби туристів з усього світу. Залучення іноземних інвесторів та спеціалістів у цю сферу може сприяти впровадженню новітніх технологій та підвищенню якості наданих послуг.

Для успішного розвитку лікувально-оздоровчого туризму необхідно також залучати місцеве населення до цієї галузі, пропонуючи їм можливість отримувати роботу та підвищувати свою кваліфікацію у царині лікувального

туризму. Створення тренінгових та консультативних центрів може допомогти у підготовці та підвищенні кваліфікації фахівців у цій сфері.

Важливим аспектом розвитку лікувально-оздоровчого туризму є інформаційна підтримка та просування туристичних послуг.

ВИСНОВКИ

У контексті розвитку туризму в Львівській області можна виділити дві важливі галузі - туризм у гірських районах та лікувально-оздоровчий туризм. Обидві галузі мають значний потенціал для приваблення туристів та стимулювання економічного розвитку регіону.

У сфері гірського туризму Львівщина має прекрасні природні умови для активного відпочинку та пригод. Важливо залучити інвестиції та сприяти розвитку інфраструктури, щоб забезпечити комфорт туристам та створити умови для активних видів відпочинку, таких як гірські лижі, піші прогулянки та велосипедні поїздки. Потрібно також залучати спеціалістів та фахівців для підвищення рівня обслуговування та безпеки туристів.

Лікувально-оздоровчий туризм також має великий потенціал у Львівській області. Природні джерела, лікувальні джерела та мальовничі ландшафти роблять цей регіон привабливим для людей, які шукають відновлення здоров'я та релаксацію. Шляхом створення сучасних лікувально-оздоровчих закладів та залучення іноземних інвесторів, можна створити привабливий туристичний продукт для вітчизняних та зарубіжних гостей. Підвищення кваліфікації фахівців, створення тренінгових центрів та підтримка місцевого населення у цій галузі також є важливими аспектами розвитку лікувально-оздоровчого туризму.

Організаційно-економічні заходи, такі як звільнення від сплати податків та мита для новозбудованих та модернізованих підприємств у сфері туризму, можуть сприяти залученню інвестицій та створенню нових робочих місць. Також важливо проводити методичні інформаційно-комунікаційні заходи, спрямовані на поширення позитивного досвіду розвитку туризму, а також навчання та підвищення кваліфікації фахівців у галузі.

Популяризація туристичних послуг та повернення потенційних туристів до Львівської області вимагає розробки маркетингових стратегій та використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Проведення

методичних заходів серед місцевого населення, туристичних операторів, підприємств та потенційних інвесторів допоможе поширити інформацію про туристичний потенціал регіону та привернути більше туристів.

Загалом, розвиток туризму в Львівській області має значний потенціал і може стати важливим джерелом економічного зростання та підвищення якості життя місцевого населення. Однак, для досягнення успіху потрібно сприяти інвестиційній активності, залучати фахівців, розвивати інфраструктуру та забезпечувати якість обслуговування. Посилення співпраці між державними органами, місцевою владою, підприємствами та громадськістю є ключовим чинником для створення стійкої туристичної індустрії в Львівській області. Важливо також забезпечити збереження природних та культурних цінностей регіону, здійснювати екологічно обґрунтовану планування та управління туристичними потоками, щоб запобігти негативному впливу на довкілля та культурну спадщину.

Розвиток курортного туризму вимагає систематичного підходу та комплексних заходів. Потрібно залучати інвестиції для модернізації і розширення існуючих курортних закладів, покращення інфраструктури та впровадження сучасних технологій. Також важливо розвивати додаткові види лікування та оздоровлення, такі як фітнес-центри, спа-комплекси, косметологічні процедури та інші послуги, щоб задовольнити різноманітні потреби туристів.

Проведення маркетингових досліджень та просування курортних послуг на національному та міжнародному рівнях також є важливим кроком для залучення більшої кількості відвідувачів. Співпраця з туристичними агентствами, проведення презентацій та участь у виставках можуть допомогти залучити увагу до курортних можливостей Львівщини.

Для успішного розвитку курортного туризму важливо також зберігати природні ресурси та забезпечувати екологічно чисте середовище. Контроль за використанням водних джерел, охорона природних зон, енергоефективність та збереження біорізноманіття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агафонова Л. Туризм, готельний та ресторанний бізнес: ціноутворення, конкуренція, державне регулювання: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / Людмила Агафонова, Ольга Агафонова; Київський ун-т туризму, економіки і права. – К.: Знання України, 2002. – 351 с.
2. Бондаренко М.П. Теоретичні засади розвитку індустрії туризму. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. *Економічний часопис – XXI*, 2012. №3-4. С. 19-22.
3. Вивчення потенційних ринків для Спа-лікувального туристичного сектору Криму // Звіт Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) Проекту «Локальні інвестиції та національна конкурентоспроможність». – К., 2010. – 110 с.
4. Всесвітня туристична організація [Електронний ресурс] :Офіційний сайт. - Режим доступу: <http://unwto.org/>
5. Галасюк С.С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності. Навч. посібник, Київ: Кондор, 2017. 178 с.
6. Головне управління статистики в АР Крим [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. – Режим доступу: http://www.sf.ukrstat.gov.ua/ukgturizm.htm#_san
7. Державне агентство України з туризму та курортів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.tourism.gov.ua/> 114
8. Домбровська С. М., Гусаров О. О., Дуднева Ю. Е. Проблеми та перспективи розвитку державного управління: монографія. Харків: УІПА, 2014. 172 с.
9. Дубовик І. А. Країнознавчий словник-довідник / І. А. Дубовик. – 2-е вид. – Львів.: Панорама, 2013. – 575 с.
10. Економіка туризму: посібник / М.А.Морозов та ін. Київ: Агенція з туризму, 2014. 320 с.
11. Єжов В.В. Спа-технології у відновлювальній медицині та курортології: стан та перспективи розвитку в Україні [Електронний ресурс] /

В..В..Єжов, О. А. Гоженко, С. Н. Бучинський, І.Ф. Душкін. – Режим доступу: <http://sankurort.ua/uk/4/22/31/>.

12. Загальне положення про санаторно-курортний заклад, затверджене постановою КМУ від 11.07.2001 № 805 [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>

13. Іванов А.М., Саламатіна С.Є. Теоретичні основи державної політики розвитку туризму на основі маркетингового підходу в управлінні. *Економіка харчової промисловості*, 2016. Т 8. №1. С. 33-39.

14. Ідеї для професіоналів СПА [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spatrade.com>

15. Ляшенко А. Х. Державна політика у сфері туристичних послуг. *Держава та регіони. (Серія «Економіка та підприємництво»)*, 2010. № 2. С. 93–99.

16. Козловський Є. В. Правове регулювання туристичної діяльності : навч. Посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2015. 272 с.

17. Концепція розвитку санаторно-курортної галузі, схвалена розпорядженням КМУ від 23 квітня 2003 р. N 231-р [Електронний 115 ресурс]: – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/fpart95/idx95147.htm>

18. Літинська В. А. Роль та значення туризму в економіці України та світу. *Вісник Хмельницького національного університету. (Серія «Економічні науки»)*. 2013. № 6. Т. 1. С. 229–233.

19. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг. Київ : Альтерпрес, 2015. 436 с.

20. Мальська М..П. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник / М..П..Мальська, Н..В..Антонюк, Н..М..Ганич. – К.: Знання, 2018. – 661.с.

21. Мальська М.П. Основи туристичного бізнесу: Навчальний посібник / М. П. Мальська, В. В. Худо, В. І. Цибух – К.: ЦУЛ, 2004. – 272 с.

22. Мальська М.П. Туризм у міжнародному і національному вимірах. Історія і сучасність: Монографія / М. П. Мальська М.П., М. Й. Рутинський, Н.М.Паньків. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2018. – 268 с.

23. Мальська М.П., Худо В.В., Цибух В.І. Основи туристичного бізнесу: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2014. 272 с.
24. Мельниченко О. А. Індустрія туризму: сутність, складові, кластери, необхідність державного регулювання. *Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр.* Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2015. № 4. С. 3–9.
25. Міжнародна СПА Асоціація (International SPA Association) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.experienceispa.com/>
26. Моршин. Все про курорт. URL: <http://www.morshin-ua.com/arkadiya.html>
27. Положення про Державне агентство розвитку туризму в Україні від 24.12.2019 р. №1162. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1162-2019-%D0%BF#n11>
28. Правове регулювання туристичної діяльності в Україні: зб. Нормативно-правових актів; під заг. ред. проф. В.К. Федорченка. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 640 с.
29. Про внесення змін до Закону України "Про туризм": Закон України / Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – №13./ - Ст.180 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1282-15>
30. Про курорти: Закон України / Відомості Верховної Ради. – 2000. – №50./ – Ст.435.
31. Про туризм: Закон України / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995. - №31./ - Ст.241 (в редакції від 04.08.2011) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=324%2F95-%E2%F0>
32. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва: навчальний посібник. Київ: ЦУЛ, 2007. 344 с.
33. Редін В. Курорти як ринок лікування та відпочинку [Електронний ресурс] / В. Редін, І. Решетов, І. Ільчішина // Часопис соціально-економічної

географії. Міжрегіональний збірник наукових праць. – 2009. – №6. – 117 Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Chseg/2009_6/Redin,Reshetov,Ichishyna.pdf

34. Роїна О. М. Туристична діяльність в Україні: нормативно-правове регулювання / О.М. Роїна; 2-е вид., змін та доп. – К.: КНТ, 2006. – 464 с.

35. Романів П.В., Жук І. З. Основи туризму: Навчально-методичні матеріали. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2013. 65 с.

36. Скабара Р. Передумови та основні напрями інвестування санаторнокурортного господарства Львівської області [Електронний ресурс] /Роман Скабара. – Режим доступу: http://confiapv.at.ua/publ/konferenciji_2011/section_5/peredumovi_ta_osnovni_naprjami_investuvannja_sanatorno_kurotnogo_gospodarstva_lvivskoj_i_oblas_ti/11-1-0-825

37. Статистичний бюлетень «Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в Україні» (2010-2011 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/katalog/poslugi/skl_11.zip 118

38. Статистичний бюлетень «Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в Україні» (2009-2010 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/katalog/poslugi/skl_10.zip

39. Статистичний бюлетень «Туризм в Україні» / Державна туристична адміністрація України. – К., 2007. – 48 с.

40. Східниця. Все про курорт. URL: <http://www.shidnitca.com/index20.html>

41. Томаневич Л. Вплив євроінтеграційних процесів на підвищення ефективності розвитку туризму в Україні / Л. Томаневич // Формування ринкової економіки в Україні. Наук. зб. - Спец. вип. - 13. Львів: Інтереко, 2014. – С.186-194.

42. Томаневич Л. Лікувально-оздоровчий туризм в Україні як об'єкт державного регулювання / Л. Томаневич // Наук. вісник Львівського юридичного інституту внутрішніх справ. – Серія економічна. Вип. 1. – 2015. – С.210-217.

43. Томаневич Л. Основні шляхи підвищення ефективності розвитку міжнародного туризму в Україні / Л. Томаневич // Формування ринкової економіки в Україні. Наук. зб. – Вип.6. – Львів: Інтереко, 2015. – С-53-57.
44. Томаневич Л. Про побудову організаційно-управлінської моделі в сфері туристично-рекреаційної діяльності в Україні / Л. Томаневич // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – Чернівці: АНТ Лтд, 2015. - Вип. IV. Економічні науки. – Ч.1. – С. 221-231.
45. Трускавець місто здоров'я. URL: [:https://truskavets.ua/](https://truskavets.ua/)
46. Трускавець: все про курорт. URL: <http://www.truskawets.com/istochnikiua.html>
47. Туризм в Україні. – К.: Державний комітет статистики України, 2018. – 223 с.
48. Чекалюк В. В. Туризм як чинник формування державного іміджу. *Інформаційне суспільство*, 2014. Вип. 19. С. 13–16.
49. Beaver A. A Dictionary of Travel and Tourism Terminology. Wallingford: CAB International, 2002. P. 313.
50. World Tourism Organization UNWTO. [online]. URL: <http://www2.unwto.org>